

O'ZBEKISTONDA IQTISODIYOT TARMOQLARINI RAQAMLASHTIRISHNING TASHKILY MEXANIZMLARI

Ikramaliyev Shexrozbek Shuxrat o'g'li

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirishning tashkiliy mexanizmlari, ularning mazmuni, ahamiyati va amaliy yo'nalishlari tahlil qilinadi. Raqamlashtirish iqtisodiyot tarmoqlarida ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, boshqaruv jarayonlarini soddalashtirish, xarajatlarni kamaytirish, xizmatlar sifatini yaxshilash va raqobatbardoshlikni kuchaytirishning muhim omili hisoblanadi. Maqolada raqamli infratuzilma, elektron boshqaruv, kadrlar tayyorlash, axborot xavfsizligi, davlat-xususiy sheriklik, tarmoqlararo integratsiya va innovatsion texnologiyalarni joriy etish masalalari yoritiladi.

Kalit so'zlar: raqamlashtirish, raqamli iqtisodiyot, iqtisodiyot tarmoqlari, tashkiliy mexanizm, innovatsiya, elektron boshqaruv, axborot texnologiyalari, raqamli infratuzilma, samaradorlik.

KIRISH

Bugungi globallashuv va texnologik taraqqiyot sharoitida raqamlashtirish iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biriga aylandi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini iqtisodiyot tarmoqlariga keng joriy etgan davlatlar ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, xizmatlar sifatini yaxshilash, boshqaruv tizimini takomillashtirish va xalqaro bozorda raqobatbardosh bo'lish imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

O'zbekiston ham so'nggi yillarda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, davlat boshqaruvi, sanoat, qishloq xo'jaligi, ta'lim, sog'liqni saqlash, moliya, transport va xizmat ko'rsatish sohalarida raqamli texnologiyalarni keng joriy etishga alohida e'tibor qaratmoqda. Raqamli texnologiyalar iqtisodiyot tarmoqlarida ma'lumotlarni tezkor yig'ish, qayta ishlash, tahlil qilish, resurslardan oqilona foydalanish va boshqaruv qarorlarini aniq ma'lumotlar asosida qabul qilish imkonini beradi.

Iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirish faqat texnik vositalar yoki dasturiy mahsulotlarni joriy etish bilan cheklanmaydi. Bu jarayon puxta tashkiliy mexanizmlarni talab qiladi. Ya'ni raqamli infratuzilma yaratish, huquqiy asoslarni takomillashtirish, malakali kadrlar tayyorlash, axborot xavfsizligini ta'minlash, davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish, korxonalar boshqaruv tizimini modernizatsiya qilish ham raqamlashtirishning ajralmas tarkibiy qismlaridir.

Raqamlashtirishning iqtisodiyot tarmoqlaridagi ahamiyati

Raqamlashtirish iqtisodiyot tarmoqlarida samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Sanoat korxonalarida raqamli texnologiyalar ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, mahsulot sifatini nazorat qilish, xomashyo va energiya sarfini kamaytirish, ishlab chiqarish zanjirini optimallashtirish imkonini beradi. Masalan, korxonada elektron hisob-kitob, avtomatik nazorat tizimi, raqamli ombor boshqaruvi va ishlab chiqarish monitoringi joriy etilsa, vaqt va xarajatlar kamayadi.

Qishloq xo'jaligida raqamlashtirish yer, suv, urug'lik, o'g'it va texnika resurslaridan samarali foydalanishga yordam beradi. Raqamli xaritalar, masofaviy monitoring, dronlar, sensorlar va aqlli sug'orish tizimlari hosildorlikni oshirish va resurslarni tejashga xizmat qiladi. Bu esa oziq-ovqat xavfsizligi va qishloq hududlarining iqtisodiy faolligini kuchaytiradi.

Moliya va bank tizimida raqamlashtirish elektron to'lovlar, mobil banking, onlayn kreditlash, masofaviy xizmatlar va moliyaviy operatsiyalar shaffofligini ta'minlaydi. Natijada aholiga va tadbirkorlarga qulay xizmat ko'rsatish imkoniyati kengayadi.

Transport va logistika sohasida raqamli texnologiyalar yuk tashish jarayonlarini nazorat qilish, marshrutlarni optimallashtirish, vaqtni tejash va xarajatlarni kamaytirishga yordam beradi. Elektron navbat, GPS monitoring, raqamli hujjat aylanishi va logistika platformalari ushbu sohada muhim ahamiyatga ega.

Demak, raqamlashtirish iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, boshqaruv va nazorat jarayonlarini yangi bosqichga olib chiqadi.

Tashkiliy mexanizmlarning mazmuni

Iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirishning tashkiliy mexanizmlari deganda raqamli texnologiyalarni joriy etish, ularni boshqarish, muvofiqlashtirish va samarali ishlashini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar tizimi tushuniladi. Ushbu mexanizmlar bir nechta asosiy yo'nalishlardan iborat.

Birinchi yo'nalish — raqamli infratuzilmani rivojlantirish. Internet tezligi, ma'lumotlar markazlari, serverlar, bulutli texnologiyalar, mobil aloqa va korporativ tarmoqlar raqamlashtirishning texnik asosini tashkil etadi. Infratuzilma yetarli bo'lmasa, iqtisodiyot tarmoqlarida raqamli tizimlarni samarali joriy etish qiyinlashadi.

Ikkinchi yo'nalish — huquqiy va me'yoriy asoslarni takomillashtirish. Raqamli iqtisodiyotda elektron hujjat aylanishi, elektron imzo, ma'lumotlar himoyasi, kiberxavfsizlik, elektron savdo va raqamli xizmatlar bo'yicha aniq huquqiy tartiblar bo'lishi zarur.

Uchinchi yo'nalish — kadrlar tayyorlash va raqamli savodxonlikni oshirish. Raqamli texnologiyalarni joriy etish uchun axborot texnologiyalari mutaxassislari, muhandislar, tahlilchilar, dasturchilar, tizim administratorlari va raqamli boshqaruv ko'nikmalariga ega xodimlar kerak. Shu bilan birga, oddiy xodimlar ham raqamli platformalar va dasturlardan foydalanishni bilishi lozim.

To'rtinchi yo'nalish — tarmoqlararo integratsiyani ta'minlash. Iqtisodiyot tarmoqlari bir-biri bilan bog'liq bo'lgani uchun raqamli tizimlar ham o'zaro mos ishlashi kerak. Masalan, ishlab chiqarish, bank, soliq, bojxona, logistika va savdo tizimlari o'rtasida elektron ma'lumot almashinuvi yo'lga qo'yilsa, tadbirkorlik faoliyati ancha yengillashadi.

Beshinchi yo'nalish — axborot xavfsizligini ta'minlash. Raqamlashtirish jarayonida ma'lumotlar hajmi ortadi. Shu sababli korxona va tashkilotlarda ma'lumotlarni himoya qilish, kiberhujumlarga qarshi choralar ko'rish, maxfiy axborotlarni saqlash va xavfsiz dasturlardan foydalanish muhim hisoblanadi.

Raqamlashtirishda davlat boshqaruvi va xususiy sektor hamkorligi

Iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirishda davlat boshqaruvi muhim rol o'ynaydi. Davlat raqamli iqtisodiyot uchun strategik yo'nalishlarni belgilaydi, huquqiy asoslarni

yaratadi, infratuzilmani rivojlantiradi va tarmoqlar o'rtasida muvofiqlashtirishni ta'minlaydi.

Biroq raqamlashtirishni faqat davlat kuchi bilan amalga oshirish yetarli emas. Bu jarayonda xususiy sektor, IT kompaniyalar, startaplar, oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlar va tadbirkorlik subyektlari ham faol ishtirok etishi zarur. Davlat-xususiy sheriklik asosida raqamli platformalar, elektron xizmatlar, innovatsion dasturlar va texnologik yechimlar ishlab chiqilishi mumkin.

Xususiy sektor raqamlashtirish jarayoniga innovatsion yondashuv, tezkorlik va bozor talablariga moslashuvchanlik olib kiradi. Davlat esa tartibga solish, qo'llab-quvvatlash va umumiy infratuzilmani yaratish orqali bu jarayonni tezlashtiradi. Shu bois raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishda hamkorlik mexanizmi muhim tashkiliy omil hisoblanadi.

Korxonalarda raqamli boshqaruvni joriy etish

Korxona darajasida raqamlashtirishning samarali bo'lishi boshqaruv tizimiga bog'liq. Korxonada raqamli texnologiyalar joriy etilishidan oldin mavjud jarayonlar tahlil qilinishi, qaysi bosqichlarda muammo borligi aniqlanishi va raqamli yechimlar shu ehtiyojlarga mos tanlanishi kerak.

Korxonalarda raqamli boshqaruv quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi: elektron hujjat aylanishi, moliyaviy hisob-kitoblarni avtomatlashtirish, ombor va logistika boshqaruvi, mijozlar bilan ishlash tizimi, ishlab chiqarish jarayonini nazorat qilish, xodimlar faoliyatini boshqarish va ma'lumotlar tahlili.

Raqamli boshqaruvning afzalligi shundaki, rahbar korxona faoliyati bo'yicha aniq va tezkor ma'lumotga ega bo'ladi. Bu esa qaror qabul qilish sifatini oshiradi. Masalan, savdo hajmi, xarajatlar, zaxiralar, ishlab chiqarish quvvati va mijozlar talabi bo'yicha real vaqt rejimida ma'lumot olish korxona samaradorligini oshiradi.

Shu bilan birga, raqamli tizimlarni joriy etishda xodimlarning qarshiligi, texnik bilim yetishmasligi, dastlabki xarajatlar va axborot xavfsizligi bilan bog'liq muammolar yuzaga kelishi mumkin. Bunday holatlarda rahbariyat xodimlarni o'qitishi, bosqichma-bosqich joriy etish rejasini tuzishi va natijalarni doimiy baholab borishi zarur.

Muammolar va ularni hal etish yo'llari

O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirish jarayonida ayrim muammolar mavjud. Birinchidan, ayrim hududlarda internet sifati va raqamli infratuzilma yetarli darajada rivojlanmagan. Bu ayniqsa qishloq joylari va chekka hududlarda raqamli xizmatlardan foydalanishga to'sqinlik qiladi.

Ikkinchidan, raqamli savodxonlik darajasi barcha sohalarda bir xil emas. Ko'plab korxonalarda zamonaviy dasturlar bilan ishlay oladigan mutaxassislar yetishmaydi. Shu sababli kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini kuchaytirish zarur.

Uchinchidan, ayrim tashkilotlarda raqamlashtirish faqat shaklan amalga oshiriladi. Ya'ni dasturiy vosita joriy etiladi, lekin ish jarayoni to'liq o'zgarmaydi. Natijada kutilgan samaradorlikka erishilmaydi. Shuning uchun raqamlashtirishdan oldin biznes jarayonlarni tahlil qilish va ularni optimallashtirish lozim.

To'rtinchidan, axborot xavfsizligi masalasi dolzarbdir. Ma'lumotlar bazasi, mijozlar axboroti, moliyaviy hujjatlar va tijorat sirlarini himoya qilish uchun kuchli kiberxavfsizlik tizimlari zarur.

Ushbu muammolarni hal etish uchun quyidagi choralarni amalga oshirish maqsadga muvofiq: raqamli infratuzilmani hududlar kesimida rivojlantirish, IT kadrlar tayyorlashni kuchaytirish, korxonalar uchun raqamli transformatsiya bo'yicha metodik qo'llanmalar ishlab chiqish, axborot xavfsizligi bo'yicha talablarni kuchaytirish, mahalliy dasturiy mahsulotlarni qo'llab-quvvatlash va davlat-xususiy sheriklikni kengaytirish.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirish mamlakatning barqaror iqtisodiy rivojlanishi, ishlab chiqarish samaradorligi, xizmatlar sifati va xalqaro raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Raqamlashtirish iqtisodiyotning sanoat, qishloq xo'jaligi, moliya, transport, ta'lim, sog'liqni saqlash va xizmat ko'rsatish sohalarida yangi imkoniyatlar yaratadi.

Biroq raqamli transformatsiya samarali bo'lishi uchun puxta tashkiliy mexanizmlar zarur. Bular raqamli infratuzilma, huquqiy asos, malakali kadrlar, axborot xavfsizligi, davlat-xususiy sheriklik, tarmoqlararo integratsiya va korxonalarda raqamli boshqaruv tizimini joriy etishdan iborat.

O'zbekiston sharoitida iqtisodiyot tarmoqlarini raqamlashtirishni izchil va tizimli amalga oshirish milliy iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishiga, tadbirkorlik faoliyatining yengillashishiga, ishlab chiqarish samaradorligining oshishiga va aholiga ko'rsatiladigan xizmatlar sifatining yaxshilanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. — Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasining "Elektron hukumat to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent.
3. O'zbekiston Respublikasining "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent.
4. O'zbekiston Respublikasining "Elektron tijorat to'g'risida"gi Qonuni. — Toshkent.
5. Gulomov S. S. Raqamli iqtisodiyot asoslari. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
6. To'xliyev N. O'zbekiston iqtisodiyoti asoslari. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2017.
7. Porter M. E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. — New York: Free Press, 1985.
8. Tapscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. — New York: McGraw-Hill, 1995.
9. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. — Geneva: World Economic Forum, 2016.
10. OECD. Digital Economy Outlook. — Paris: OECD Publishing.